

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ ІНСТИТУТ ІМ. Г.С.СКОВОРОДИ

На правах рукопису

БРКЕВИЧ Олена Миколаївна

ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ЯК ПРОБЛЕМА СМИСЛОУТВОРЕННЯ

09.00.01 - діалектика і теорія пізнання

А В Т О Р Е Ф Е Р А Т

дисертації на здобуття вченого ступеня
кандидата філософських наук

Харків - 1993

046 27 036
Робота виконана на кафедрі філософії Харківського державного університету

Науковий керівник - кандидат філософських наук, доцент
ПРОЦЕНКО О.Ф.

Офіційні опоненти - доктор філософських наук, в.о.професора
БУДКО В.В.,
кандидат філософських наук, професор
РИБАЛКО В.К.

Провідна установа - Українська фармацевтична академія

Захист відбудеться "21" квітня 1993 р. о 14.00
годині на засіданні спеціалізованої ради К ІІЗ.24.03 Харківського державного педагогічного інституту ім. Г.С.Сковороди за адресою: ЗІОІ68, Харків, вул. Блюхера, 2, ауд. А-22І / зал засідань/.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Харківського державного педагогічного інституту ім.Г.С.Сковороди.

Автореферат розіслано "20" березня 1993 р.

Учений секретар
спеціалізованої ради *В.В. Корженко* В.В.Корженко

ЛНБ України ім.В.Стефаніка

00802902 (L)

ЛНБ ім. В. Стефаніка
АН України

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дисертаційного дослідження. Привертання особливості уваги щодо проблеми інтерпретації в сучасній європейській філософії обумовлено кількома факторами і перш за все ускладненням теоретичних досліджень в умовах плюралізму методологій. У зв'язку з останнім інтерпретація може бути розглянута не тільки як процедура одержання істинних значень та адекватного змісту в системі пізнавальної діяльності, а також як об'єкт відображення особливостей різних філософських шкіл, традицій та стилей з точки зору їх здібностей до діалогу. Особливе положення інтерпретації в складі інших філософських проблем обумовлено, як нам здається, тим, що саме вона є сьогодні виразником суті вільного філософського пошуку у варіативності, полісемантизмі, багатозначності, поряд із пошуком внутрішньої гармонії в рівнозначних формах одержання знань. Від того як вирішується сьогодні проблема інтерпретації, за якими мотивами формуються її суттєві риси, залежить образ, доля і вектор філософської рефлексії.

Уявлення про істину в класичній філософії, а також про засоби її досягнення та наукові форми втілення формують власне образ раціональності, де інтерпретації відводиться досить незначне місце. Це пов'язане із заданням у класиці ідеалом абсолютної цінності інваріантного розв'язання проблем, де варіативність постає як замах на істинність взагалі. Крім того, абсолютну цінність має також об'єкт інтерпретації (текст, образ, поняття), спроба зміни якого розцінювалась як інтерпретаційне свавілля. Звідси інтерпретація або ототожнювалась із пізнавальним актом взагалі, або виключалась з нього. Тобто, саме поняття "інтерпретація" або не виділялось взагалі як особлива пізнавальна процедура, або уявлялось як задоволе агностичний тон.

Некласичний тип філософствування кінця XIX - початку XX століття, надаючи проблемі інтерпретації все більшого значення, формує багаточисленні напрями, в межах яких феномен інтерпретації загрожує розсипатись "улашками" раціональності. Взаємозв'язані уявлення як про галузь функціонування (знання, моведіння, соціальна практика), так і про сутність цього явища (реакція-наслідок, феномен свідомості, соціально детермінована

діяльність, заціб буття в мові, пізнавальний акт) сприяють дезорієнтації осмислення даного феномена в тому плані, в якому в них самих виключається направлення (тобто, і право) об'єднання інтелектуальних та неінтелектуальних зусиль. Саме тому а'ясування специфіки поняття "інтерпретація" набуває можливості тільки в процесі переосмислення методологічної ситуації в філософії ХХ століття.

Теоретична актуалізація проблеми інтерпретації обумовлена також і практичними міркуваннями. А саме, криза наукових форм організації знань та його значення, що виросли з їх спекулятивної безмежності, створює на сьогоднішній день іншу крайність в претензії їх повного витиснення як "повсякденної мудрості", так і ненауковими типами духовних практик (містичних, релігійних, екстрасенсорних). Переосмислення ж меж компетенції наукових типів інтерпретації повинно сприяти виникненню повноцінного діалогу культур і, відповідно, різних методів освоєння дійсності людиною. Саме тут філософія повинна зберегти свій пріоритет носія осмислених духовних орієнтирів.

Рівень розробленості проблеми. Вивчення інтерпретації, що надало початок відповідної теорії, пов'язане перш за все з ім'ям Аристотеля. Ним вперше було поставлене питання про правильну побудову суджень з точки зору їх істинності (хибності) та проведено дослідження логічних параметрів тлумачення. Одночасно із суто науковою орієнтацією філософії особливе значення набули гуманітарні дослідження, відомі під назвою герменевтики. У ХІХ-ХХ століттях в західно-європейській філософії ці обидві лінії представляють: з одного боку, аналітичну філософію Г.Фреге, Р.Карнапа, К.Поппера, а з іншого - філософію мови М.Хайдеггера, Х.-Г.Гадамера, П.Рікера.

Поряд з цим, у філософській літературі, що розробляла проблеми інтерпретації з гносеологічних позицій можна виділити такі аспекти її розв'язання: логіко-гносеологічний (С.Б.Кримський, Будко В.В., В.М.Лейбін, Е.П.Нікітін, Г.І.Рузавін, Г.М.Джатарова, В.П.Філатов, Е.К.Бистрицький, В.А.Скіданова) та соціально-аксіологічний (С.С.Гусев, Г.Л.Тулчинський, Н.А.Слясарєва, В.Н.Порус). Окремо слід виділити школу діалектичного аналізу, яка активно досліджує процеси розуміння та інтерпрета-

ції в культурологічному плані (Ю.М.Лотман, К.О.Свасьян, Б.М.Гаспарова, Н.Л.Мусхелішвілі, Ю.І.Левін, В.Топоров, Ю.О.Шрейдер).

Крім того, існує численна література в спеціальних науках з проблеми інтерпретації, де досліджуються конкретні факти, явища, закони та ін. До них, зокрема, відносяться наукові праці Є.Г.Гуренко, С.М.Хвошнянської, В.Гейзенберга, А.Садбері, Р.Інгардена, М.І.Горелікової, Н.І.Кожанової, Д.Магамедова, Н.Корихалової, І.В.Карпінського, Є.І.Чигарьова, В.С.Горського та багатьох інших.

Проте, незважаючи на існуючу загальнометодологічну та спеціальну літературу з даної проблеми, теорія інтерпретації ще потребує подальшої розробки. Серед гостро дискусійних залишаються питання альтернативності інтерпретацій, їх виникнення та оумисності, також залишається актуальною проблема нормування (ненормування) вільного пошуку значень текстів, об'єктів, фактів, а, значить, і проблема авторства і співавторства в процесі інтерпретації.

Метою дисертаційного дослідження є аналіз креативного аспекту інтерпретаційного процесу за допомогою притаманних йому онтологічних параметрів смислу.

Досягнення поставленої мети реалізується в процесі розв'язання таких питань.

1. Розкриття специфіки розуміння інтерпретації в різних історичних філософських системах.

2. Вмістовна характеристика домінуючих сучасних типів інтерпретації (природонаукової та гуманітарної орієнтації).

3. Виявлення методологічних можливостей застосування інтерпретації в пізнанні дійсності з точки зору її смислової плідності.

4. Опис внутрішніх механізмів регуляції інтерпретаційного процесу як пошуку смислів.

5. Розгляд інтерпретаційного процесу як феномена людської суб'єктивності.

6. Розкриття специфіки прояву креативної суттєвості інтерпретації в різних галузях пізнання.

Теоретичну і методологічну основу дослідження складають фундаментальні положення теорії наукового пізнання, праці філософів як аналітичного, так і герменевтичного напрямків к. XIX - XX століть та, зокрема, ті, в яких розробляються положення щодо онтології смислу. В плані загальнонаукових методологічних засобів використовується також семіотична система аналізу, застосування якої на філософському рівні здійснюється в межах синтезуючого та феноменологічного підходів.

У дисертації використані результати досліджень багатьох вітчизняних та зарубіжних авторів, присвячених вивченню проблем різних типів раціональності, суб"ективності, творчості, свідомості та їх ролі в пізнавальній діяльності людини. Особливе значення для дослідження мало вивчення праць В. Дільтея, Х.-Г. Гадамера, П. Рікера, М. Зееля, А. Лосева, В. Франкла та інших.

Наукова новизна дисертаційного дослідження. Запропонований концептуальний розгляд інтерпретації через "призму" її внутрішнього конфлікту в різних його модусах (рефлексії та мови) дає підстави для виявлення специфіки існування креативного потенціалу інтерпретації, обґрунтування її як смислотворчості з певно визначеними символічними характеристиками.

Результати дослідження відбиваються в положеннях, що відображають новизну дисертації, і які можуть бути внесені на закист.

1. Показано, що вироблені в межах аналітичної та герменевтичної традиції типи інтерпретації концептуально подають її як процедури або пошуків, або розуміння, не вичерпуючи при цьому її багатомірної суті і перш за все в аспекті смислотворення.

2. Розкрито внутрішній конфлікт інтерпретації, який виявляє себе в модусах рефлексії та мови. При цьому визначено як місце і роль стверджуваних власних крайніх основ інтерпретації -раціональності та ірраціональності, так і рівні їх співвідношення.

3. Доведено, що конфлікт характеризує онтологічний статус інтерпретації. Найважливішим шляхом його "зняття" можна вважати процес "перетворення свідомості" (В. Франкл) в творчу "напругу" (натхнення).

4. Виявлена особливість інтерпретації як методу творчості смислів в аспекті їх символічності, а також з"ясовані особливо-

сті цього процесу на феноменологічному рівні.

5. Обгрунтовано суттєвий вплив інтерпретаційного смислотворення на дослідження в галузях філософського та естетичного типів раціональності. При цьому, для інтерпретації історико-філософських текстів актуалізуються: легендарність особистості та життя автора тексту; образний, метафоричний "арізи" тексту, а також символічна форма стану свідомості інтерпретатора (умовність його зв'язків з текстом, подвійна інтенціональність). А для естетичної раціональності смислотворчість постає засобом подолання "розриву" краси та логіки.

Теоретичне і практичне значення дослідження. Основні висновки, зміщені в роботі, можуть бути використані як теоретичний матеріал для побудови сучасної цілісної теорії інтерпретації у спеціальних галузях знань, а також можуть включатися до курсу теорії наукового пізнання університетських програм з філософії.

Апробація роботи. Основні результати дисертаційного дослідження знайшли відображення в публікаціях автора, у доповідях на наукових конференціях "Духовна культура і формування особи" (Краснодар, 1989); "Творчість: теорія і практика" (Київ, 1991); "Людина, буття, культура" (Київ - Переяслав-Хмельницький, 1991); "Гуманізація науки і освіти" (Харків, 1991); "Дух і Космос: культура і наука на шляху до нетрадиційного світорозуміння" (Харків, 1992), а також обговорені на методологічному семінарі кафедри філософії ХДУ і використані в навчальному процесі.

Структура роботи. Дисертація включає в себе вступ, дві глави, висновки та список використаної літератури.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У Вступі обгрунтовується актуальність теми дослідження, характеризується ступінь її розробленості, визначаються мета і завдання дослідження та його теоретико-методологічна основа, показуються елементи наукової новизни, визначається авторський підхід до вирішення вибраної теми дослідження і рекомендації до практичного використання запропонованої концепції.

Перша глава - "Проблема інтерпретації на "мові" філософії" - присвячена аналізу інтерпретації в різних методологічних систе-

мах і виявленню найбільш характерних модусів її стану в них.

В першому параграфі - "Інтерпретація в системі *scgito*" - дається аналіз основних підходів щодо цієї проблеми в теорії наукового пізнання і семіотиці (аналітичній філософії мови).

Розглядаються різні аспекти проблеми інтерпретації в системі категорій теорії наукового пізнання (наукового пояснення, модульвання і опису). Порівняльний аналіз показав, що інтерпретація має тотожні всім основним процедурам наукового пізнання характеристики. Зокрема, спільність її з процедурою опису виявляється в наявності визначеної системи (мови) і способів дослідження (текста, цифр, символів, схем та ін.), а також типу відношення штучної системи з реальністю. Спільними із моделюванням нам уявляються характеристики умовності (подібності з об'єктом) і конструктивності (засобів моделювання - образів, схем, фізичних конструкцій). Близкість інтерпретації і наукового пояснення зафіксована також етимологічно: інтерпретувати - тлумачити, розкривати зміст чого-небудь, пояснюючи (С.І. Ожегов); в логіко-процедурному плані вона вслід за науковим поясненням виявляє і підводить певний закон під конкретну пізнавальну ситуацію, не беручи водночас на себе функції його відкриття і доказу.

Поряд із тотожними характеристиками в практиці наукового пізнання формуються і специфічні ознаки інтерпретації. Вони подаються в плані вторинної пізнавальної процедури, що націлена на надання значення, виявлення змісту первинної акції пізнання. Звідси, дотримуючись порівняльного аналізу, автор приходить до висновку про різноплановість відношень інтерпретації в системі понять наукового пізнання, де вона постає смисловим елементом (інтерпретативні: опис, моделювання, пояснення), а також самостійною процедурою пізнання, яка використовує механізми організації інших процедур (описова, моделююча, пояснювальна інтерпретації). При цьому вибір системи пізнавальних зв'язків і, відповідно, гносеологічна визначеність інтерпретації буде залежати від пізнавальної ситуації.

В семіотичній системі "об'єкт - знак - значення" досягається відносно більша внутрішня системність і упорядкованість процесів створення знань, а також достовірність суджень про нього

(інтерпретація). Семіотичний ракурс розглядання проблеми інтерпретації відрізняється такою ж різноплановістю у формах вживання інтерпретації як позначання (в семантиці) та використання (в прагматиці). Крім того, в будь-якій ланці традиційної системи "знак - репрезентант - інтерпретант" міститься елемент останньої. Інтерпретант так рухомо застосована в знаковій системі саме в силу принципової багатомірності її внутрішніх зв'язків. В цілому ж, інтерпретація в теорії наукового пізнання і семіотиці постає суто аналітичною процедурою, переважно націленою на одержання науково обгрунтованого однозначного результату. Проте в процедурному плані вона відрізняється відносно більшою маневреністю внаслідок взаємодії факторів (реляційного та смислового), які "включаються" на вторинній стадії пізнання.

Як показано в роботі, в даний момент теорія інтерпретації, розроблена в гносеологічних системах, знаходиться у кризовому стані, що обумовлюється необхідністю перегляду критеріїв і "меж" науковості, а також переорієнтацією ракурсів її вивчення від вузько-процедурних методологічних - до культурно-історичних і особистих, оскільки традиційна система аналізу схилилась до звуження її смислового "простору".

В другому параграфі - "Тлумачення в області *existentia*" - аналізуються основні концепції інтерпретації в системі герменевтичної "філософії мови".

Перш за все досліджуються основні підходи до інтерпретації, в яких остання постає, як правило, в плані структурного компонента розуміння (Дільтей, Гадамер та ін.). Відзначається, що для праць сучасних вітчизняних філософів характерна ситуація слабого розмежування суттєвості розуміння та інтерпретації. Крім того, тут практично відсутні роботи, приовичені власне проблемі інтерпретації з позицій герменевтики. І тільки в межах лінгвістичного аналізу (Д.Лотман, В.Топоров; Д.Шрейдер, Н.Мухомелішвілі) та київської філософської школи (Б.С.Кримський, Є.К.Бистрицький, М.В.Попович) є дослідження, які побічно порушують проблему, що нас цікавить.

Відзначається, що герменевтичний тип філософствування по-дає інтерпретації перш за все як метод тлумачення тексту (розуміюча інтерпретація), що утримує в своєму арсеналі принципи

живання, співчуття, інтроспекції. Таким чином, в пізнавальний процес включені суб"єктивні стани в плані необхідної умови пошуку смисла. Логіка герменевтичного визначення тлумачення така: існувати - означає бути зрозумілим у мові, де бути зрозумілим означає бути розтлумаченим. Звідси, інтерпретаційна діяльність постає як діалог культур (М.Бахтін), де розгортається панорама засобів існування, які формуються мовою, як процес виявлення контексту ("текста в тексті" - Ю.Лотман), де авторський сенс кодується як би "засловесним" кодом; як дешифровка символів (К.Свасьян) або як вільна асоціативна діяльність (З.Фрейд) - діяльність по виявленню "прихованих" думок на спосіб мовного спілкування.

Методологічний аналіз розуміючого типу інтерпретації дозволяє зробити висновок про те, що процедура тлумачення постає в ньому як засіб узгодження смислів, який здійснюється в рамках мовного діалогу (Я - інше: Ти, текст, знак, слово), а не як конструктивна визначеність. Звертається увага до неінтелектуального контексту мовного діалогу (здогадка, чуттєва інтуїція, тон мови, жест, міміка, в.разність рухів), що ініціює саме смислове узгодження. Однак герменевтиками робиться метафоричне припущення, яке значно розширює сферу компетенції розуміння та ускладнює виявлення специфіки інтерпретації. Це метафоризація наріжних для теорії розуміння понять "текст" і "мова". По суті під текстом та мовою розуміється як власне письмове джерело, штучна або природна мова, так і їх імітатори - "текст життя", "мова природи", "мова почуттів". Завдяки цьому інтерпретація стає тотожною розумінню та постає єдиним можливим методом пізнання, але тільки в екзистенціальному його статусі. Поширювальна трактовка цих понять, з одного боку, "знімає" універсализм науковості, а з другого, - відводить у світ чуттєвості. Тому тлумачення стає можливим тільки як імпліцитна форма розуміння, співпереживання, співчуття.

Таким чином, суттєвість розуміючого типу інтерпретації (тлумачення) проявляється в процесі виконання комунікативних функцій мови, прилучення до мовного змісту. Однак виявлене нами в процесі аналізу ототожнювання розуміння і інтерпретації дає нам підставу для подальшого самостійного аналізу цієї проблеми.

В цілому ж визначені традиції (*cogito* та *existens*) фактично не виходять за межі розуміння ІІ як пізнавальної процедури. Більш того, деколи спостерігається тенденція редуціювання ІІ, зокрема, до процедур пояснення, розуміння та ін.

У другій главі - "Динаміка інтерпретації: від внутрішнього конфлікту - до творчості" - розкривається креативна суть інтерпретації на основі аналізу ІІ внутрішнього стану конфлікту.

В першому параграфі - "Багатошаровість: модулі методологічного конфлікту" - розкривається конфліктна ситуація, що склалася в сучасній теорії інтерпретації, а також яка проявляється в різних модусах філософствування.

На думку автора, недосконалість сучасного стану філософської науки взагалі (особливо вітчизняної), а в теорії інтерпретації зокрема, становить надмірність аналітичного критицизму. Він, в свою чергу, сприяє появі та зберігання конфліктних відношень різних методів філософствування (і, зокрема, аналітичної та герменевтичної філософії мови). Джерела цього конфлікту можна знайти з самого початку становлення цієї теорії в рамках філософії античності між елеатською однозначністю і софістичною багатозначністю. А в філософії ХХ ст. цей конфлікт в іманентній формі проявляє себе в "Логіко-філософському трактаті" Л. Вітгенштейна, доходячи до рівня обґрунтування в працях П. Рікера (*Die Interpretation. Ein Versuch über Freud - Fr. am Main, 1974*).

Розробляючи правила раціонального судження, філософ змушений в пошуках "чистого" істинного знання відмовитись від риторики та поетики, від виразу істини "живою" мовою, тобто, від прагматичних аспектів обґрунтування істини. Подібний тип логіко-аналітичного "очищення" від чуттєвого, який знайшов свій кінцевий класичний вираз в картезіанстві, ставить інтерпретацію пояснювального типу в конфліктне відношення, в позицію "розриву" з життям, існуванням, реальністю. Аскетичність і самообмеження такого підходу до інтерпретації викристалізувалась в аксіому, яка стала головним гаслом логічного позитивізму: "Не дати визначення - все рівно, що не зробити нічого". Звідси ясно, що сучасні уявлення про інтерпретацію мають специфічну проблемну галузь внутрішніх протиріч (конфлікт), обумовлену кризою ІІ логічних параметрів. Криза ж логічних пара-

метрів інтерпретації, по суті є кризою границь рефлексії. Вона проявляється в галузі теоретичних альтернатив знання і розуміння, логічного і онтологічного, рефлексії і почуття, конструктивного і семантичного, значення і смислу, науки і віри та ін.

Другим модусом конфлікту є галузь мови, криза якої виростає з її подвійної дійсності, в двоплановості тексту, в розриві між відзначенням та дією, а також в альтернативності письма і мовлення. Вивчення даних модусів конфлікту приводить нас до висновку, що абсолютизація ідеалу "чистої" раціональності або навпаки, ірраціонального в тлумаченні не є його вирішення, тобто, це не приводить до визволення від ілюзій свідомості - хибних прагнень, надій та побоввань в рамках цієї теорії.

Автор приходить до висновку про принципову неусуненість такого роду конфлікту в силу його онтологічних основ. Однак метафізика інтерпретації дає можливість замість "задоволення" конфлікту здійснити його "перетворення", тобто здійснити акт переорієнтації проблеми в креативну площину її розглядення. Якщо конфлікт це "нульова точка" самовичерпування альтернативних позицій, то вона ж може явитись точкою творчої "напруги", початком нового етапу смислотворчості. Автор розглядає можливість синтезу раціональних і ірраціональних компонентів мислення людини на базі категорії смислу як засобу подолання того ж конфлікту. У зв'язку з тим, в категорії смислу актуалізуються одночасно обидва її компоненти - семантичний і аксіологічний, а також два її рівня - логічний і онтологічний; при цьому ставиться питання про зняття "заборони" смислової новини в інтерпретації. Остання, що уявляється автору як метод осмислення (мислення смислу, смислоутворення), тобто творення нового смислу, вже не ідентифікується в повній мірі ні з її типом наукового пояснення, ні з типом розуміння. На думку автора, здійснення логічної операції це не означає виконання акту думки (тобто, не має сенсу). А ідентифікація смислів в розумінні (смислове узгодження) може також бути комунікативним артефактом, як і логічна імітація інтерпретативної процедури. Все це суперечить як гносеологічним спрямуванням, так і онтологічній свободі інтерпретатора і долається завдяки роз-

гляду інтерпретації у зв'язку з еволюцією смислу. Смысл не є редукований до змісту, ні до значення, а є абстракцією більш високого порядку. Він відбиває ідею внутрішньої цілісності особи також, як і цілісність особистої ідеї.

Смыслоутворююча суть інтерпретації розкривається автором також шляхом феноменологічного аналізу суб'єктивного смислу, який являє по суті самоінтерпретацію особи. В цьому пласті аналізу інтелектуальна творчість (інтелектуальна селекція) не мислиться поза неінтелектуальними творчими стаями свідомості (натхнення, екстаз). Звідси, шлях переконання як логіцизму, так і психологізму і алогізму в інтерпретаційній процедурі полягає в площині їх самовичерпування в процесі самоінтерпретації. Іншими словами, смысл знаходиться в глибинах суб'єктивності людини, і постає спочатку у вигляді онтологічних станів самозабуття Я, і лише потім раціоналізується, освідомлюється і репрезентується в мові. Якість раціоналізації (інтелектуальне зусилля або інтелектуальне насилля) буде свідчити про збереження "живої" думки або "мертвої" схеми. Таким чином, людина є одночасно автором смислу другого порядку і співавтором смислу першого порядку.

У зв'язку з проблемою авторства в інтерпретації, що використовується для доказу її творчої суті, виділяються такі аспекти її у вигляді аксіом: а) самоутиснутий авторський смысл, або смысл Я у тлумаченні з наступними його характеристиками – оригінальністю, самобутністю, самоцінністю; б) агенетична доказовість смислу, або самодостатність авторської індивідуальності, при цьому мається на увазі, що смысл Я є заподієм самого себе; в) діалектика кінцевого і безкінечного, свідомого і несвідомого в співавторстві. Смысл тут реалізується як безкінцева можливість, як "чистий" смысл, ідея, здатності людини.

В результаті, інтерпретація заявляє про своє творче відкриття тільки після здійснення самоінтерпретації, тобто, вона характеризується як гіпотеза прихованого цілого, що розкривається в якості нового смислу Я в супердіалозі.

Зроблені висновки відносно змісту послідовних фаз становлення індивідуальності в людині, які є по суті фазами внутрішнього досвіду інтерпретаторської творчості: а) фаза симптома-

тичної появи нового в Я, що має за тягар протиставлення Я особистій індивідуальності; б) фаза неінтелектуального прояву індивідуального смислу в "чуттєвому пориві" (М.Шелер) як визволення від суб"ективізму в акті натхнення (самозабуття Я); в) власне інтелектуальна фаза становлення авторського смислу.

У другому параграфі - "Смислотворчість в історико-філософських текстах" - розглядається специфіка творення нового смислу в інтерпретації філософських текстів і практиці викладання філософії.

Обґрунтування креативного потенціалу інтерпретації стикається в філософії із проблемою протиставлення її із зміненням: "Філософи тільки по-різному пояснювали (в нім. варіанті - *interpretieren* - Ю.О.) світ, але справа в тому, щоб змінити його" (К.Маркс). І, хоча в даному разі до поняття змінення вкладався зміст історико-соціальних перетворень, автор вважає його за характерний для теорії інтерпретації і в інших аспектах співвідношення цих понять:

Аналіз показав, що ці аспекти формувались в руслі двох конкуруючих підходів до тексту - в системах *cogito* та *existentia*, де останній постає: а) як текст-об"єкт і б) текст-*medium*. Об"єктивні характеристики щодо тексту містять в собі: завершеність та визначеність його форми (структури, композиції тексту), а також предметно-змістовну визначеність (термінологічність змісту). Такий текст постає результатом перетворення філософського тексту в науковий; з нього необхідно вивести всі метафори, образи, символи, тобто всі "ознаки" авторства заради "одержання" з нього раціональної ідеї. Саме вона явить собою змістовну реконструкцію філософського твору.

Автор приходить до висновку, що в даному випадку адекватність інтерпретованого інтерпретуємому досягається завдяки нормованим викривленням (обмеженням) смислів тексту, які по суті і є його "змінення". Звідси - і внутрішній конфлікт інтерпретації тексту-об"єкта: між мотивацією до адекватності на рівні "чистих" апріорних пізнавальних настанов та мотивацією до результативності на рівні роботи механізмів внутрішньої пізнавальної діяльності.

Аналіз другого типу текстів (*medium*) показав, що, на

відміну від тексту-об'єкта він набув інших характеристик : су-б'єктивності, тобто "живого" невизначено-особистого середовища, де перебуває авторський смисл, та посередництва. Таким чином, людське в тексті гіпертрасфується в "текст-людину", який містифікується через розрив його зв'язків з автором. Набирання партикулярності тексту трапляється за рахунок неадекватності смислу тексту його задуму . Звідси - і внутрішня роз'єднаність (парареальність) тексту. Текст-*medium* містифікує і діалог інтерпретатора з автором, оскільки подвійна реальність тексту народжує ілюзію тотожності смислів. Звідси, на думку автора, ми приходимо до нерозв'язання внутрішнього конфлікту інтерпретації. Інтерпретатор не може подолати його, але при цьому він має можливість переорієнтувати свою свідомість від "примарного" діалогу з автором в сторону діалогу з буттям. Звідси - інтерпретація можлива як засіб створення нових смислів, а інтерпретатор набуває дійсні права співавтора. Конфлікт тут пересмислюється як творча "напруга".

Автор рахує, що відношення до тексту і до автора тексту набувають тут риси символічності. Це проявляється: у відношенні до життя і особи автора тексту як до легенди; при уважному відношенні до образного, метафоричного "зрізів" тексту, а також в символічній формі станів свідомості інтерпретатора (умовності його зв'язків з текстом, подвійній інтенціональності).

Розглядається також специфіка філософської інтерпретації стосовно інституціональної системи викладання філософії. Фактичне заборонення смислотворчості у вузівських програмах з філософії в СРСР означав, по суті, заборонення власне інтерпретативного мислення, тобто і філософствування взагалі. Смисл інтерпретативної процедури був підмінений описом, поясненням, коментуванням, розумінням. Класовий, ідеологічний, заполітизований підходи до філософії і її викладання є "обрізання безкінечності" (С.Б.Кримський), тобто скорочення буттєвого символічного зрізу її проблем на користь окремої конкретно-історичної форми суспільної свідомості (зокрема, ідеології). Таким чином, інтерпретація історії філософії повинна займатись власне філософською інтерпретацією, здійсненою на базі філософських критеріїв пізнання та самопізнання.

Отже, смислотворчість постає як процес "живого" філософування, конгеніальності інтерпретації у вузівській системі викладання. Зроблені висновки про необхідність смислотворчості для інтерпретації історико-філософської спадщини.

В третьому параграфі – "Специфіка створення нового в естетичній раціональності" – досліджується стан інтерпретаторської теорії в естетичній практиці, де її внутрішній конфлікт постає у вигляді розведення позицій краси і логіки організації художньої критики.

Виходячи з відомих положень аналітичної філософії (Г.Фреге) естетика мови має менше значення ніж її логіка, а широта змісту, що обумовлена в свою чергу його естетичністю, ускладнює логіку дослідження. Звідси й виникає висновок про пріоритет логіки в мові і раціональності в естетиці. Майстер мистецтва, таким чином, залишається "малюром ідей", а інтерпретатор володіє методом діставання цих ідей з мистецтва. Саме ж мистецтво, специфіка естетичного залишається за межами інтересів інтерпретації "річчю в собі". Завдяки усталеності класичних ідеалів естетики в наш час інтерпретатори створили уявлення про мистецтво як про особисту форму відображення і пізнання об'єктивного світу з точки зору його істинності і типовості, а неповторність і особливість (прекрасне) художнього твору розглядається тільки з точки зору неповторності його логіки.

Альтернативи, що мають місце в естетиці, утримують конфліктну позицію розриву раціонального і естетичного: ідеалу тотальної обґрунтованості протистоїть принципова необґрунтованість, містифікуюча як джерела, процес, так і результат художньої творчості. Розуміння мистецтва як виключно самоцінного ірраціонального феномена приводить до спроби "знання" логічного шару в інтерпретації і, по суті, до скасування самої інтерпретації як раціональної процедури. Ця крайність обумовлена, як ми вважаємо, вичерпанням кола можливостей класичних методів інтерпретації в раціональній естетиці і особливо відносно до мистецтва авангарду.

Перемагання конфлікту раціонального та ірраціонального в даному аспекті дослідження постає в плані синтезу краси і логіки, естетичного і логічного, раціональної естетики і есте-

тики непоясненого. Такого роду синтез заявлених уже в образі естетичної раціональності, що нині формується: естетична критика не повинна відказувати собі в естетичності заради раціональності, щоб не порушувати перманентність буття естетичного. А це, на думку автора, можливо в процесі вільної смислотворчості. Тут інтерпретатор набуває можливості створювати свій власний текст, де індивідуальні образи, сумісно з тим, збережуть і зв'язок з первинним текстом за допомогою символу. Створена триада "образ автора - символ - образ інтерпретатора" сприяє еволюції смислу в творчому акті такого роду, де перманентність буття естетичного не рветься.

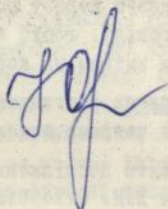
Зроблений висновок про те, що вільна критика - це критика, яка обмірковує щоразу по-своєму власні правила в процесі естетичного досвіду, тобто логічні параметри її більш рухомі та піддаються зміні на користь естетичного.

У висновках розглядаються основні результати, накреслюються можливі напрями подальших досліджень цієї теми.

Результати дослідження відображені в публікаціях:

1. Оркевич Е.Н. Ответственность субъекта художественного творчества как критерий преодоления отчужденного сознания// Духовная культура и формирование личности: Материалы науч. конф.- Краснодар, 1989.- С.89-90.- 0,1 д.арк.
2. Проценко А.Ф., Оркевич Е.Н. Конфликт интерпретации как выбор смысла// Человек, бытие, культура.- Киев - Переяслав-Хмельницкий, 1991.- С.77.- 0,1 д.арк.
3. Оркевич Е.Н. Смыслотворчество "Я" в интерпретаторской деятельности//Творчество: теория и практика: Тез. докл. II Всес. науч. конф.- Киев: КПИ, 1991.- С.222-223.-0,1 д.арк.
4. Оркевич Е.Н. Метод интерпретации философских произведений в нормативном курсе философии// Гуманитаризация науки и образования: Материалы науч.-метод. конф.- Харьков, 1991.- С.38.- 0,1 д.арк.
5. Оркевич Е.Н. Мышление об интерпретации и интерпретативность мышления в философии// Дух и Космос: культура и наука на пути к нетрадиционному миропониманию: Тез. докл. и выступл. - Харьков, 1992.- С.57.- 0,1 д.арк.

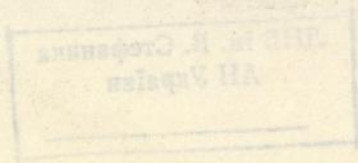
6. Оркевич Е.Н. Эстетическая рациональность: сингулярность разума и феноменальность необъяснимого// Квинтэссенция философии и время: Сб. науч. тр. /Отв. ред. А.А.Мамакуй.- Харьков: ХГУ, 1992.- С.106-112.- 0,4 д.арк.
7. Оркевич Е.Н. Иллюзия причастности, или "безопредел" отечественного философствования// Сб. научных работ аспирантов Харьковского госуниверситета: Гуманитарные науки /Общ.ред. проф. Чигринова В.Я.- Харків: Основа, 1992.- С.128-131.- 0,2 д.арк.
8. Оркевич Е.Н. Интерпретация как поиск смысла.- Деп. в Укр. НИИТИ. 20.05.92, № 617.- Ук. 92.- 96 с. - 4 д.арк.

Ответственный за выпуск *К. Ф. И., Доч. Проценко А. Ф.*

Подп. к печ. 16.01.93. Формат 60×84¹/₁₆. Бумага тип. Печать офсетная. Усл. печ. л. 1,0.
Уч.-изд. л. 1,0. Тираж 100, экз. Зак. № 760. Бесплатно.

Харьковское междувузовское арендное полиграфическое предприятие.
310093, Харьков, ул. Свердлова, 113.

597507

Ab 27.036

AB 27.036